

danes kipeče v ljubezni, jutri sršeče od nevolje. Take so pesmi. Pomniti tudi moramo, da so iz dolge dōbe štiridesetih let; iz nestanovitne in motne, toda krepke mladosti, iz bojvite moške dōbe, in iz poslednje, mirne in najsrečnejše dōbe pesnikove. Vendar se vidi v vseh jeden značaj. V vsebini je ta jednotni znak: teženje po sreči in popolnosti, pa boj z raznimi nedostatki življenja, boj z vsemi navideznimi vrlinami, ki se hočejo javno prodajati kot pristno, dobro blago. V obliki pa je značaj pravilen, bogat, naroden jezik, ki naj izraža pesnikove misli natančno, raznovrstno in lepo. Kajpada se ritmu in rimam večkrat uklanjajo besede proti doslednosti in čisti pravilnosti.

Tak se nam kaže Levstik-pesnik, ko ga gledamo sedaj kot celotni predmet ali pojav na književnem polju. Kakor hvalijo (Börne i. dr.) nemškega Lessinga, da ima res poseben, individualen zlog, bogat pa pravilen jezik, in da se izraža v njegovih spisih krepak in moški značaj, tako smemo tudi Levstiku brez pomisleka privedati jednake vrline. Čitatelj dobiva v njem misli, (kako prazni so mnogokrat v tem oziru pesniki!) in uči se pri njem kot mojstru jezika tudi govornice, kakoršne drugodi ne najde. Kolikor morem soditi, nima noben slovenski pisatelj, zlasti ne pesnik, tako bogatega jezika, kakor prvak Levstik.

Pravična kritika ne sme zamolčati (poleg omenjenih splošnih stvarij), da so nekatere pesmi celi zbirki (pa tudi manj razsodnim čitateljem) v škodo, ne v prid. Take, kakoršne so: Najslajša služba, Blažena ljubezen, Bogoslovec (kaj pa je tebe treba biló?) imenovati se morajo pravno nedostatne. Pesem naj ne žali uha, tudi ne srcá, najmanj pa Boga! Pesnik je z življenjem in z besedo v poslednji dōbi pokazal, da ne odobruje marsičesa iz prejšnjega pesnikovanja. Slišali smo, da je bil natančen in oster tudi proti sebi, kakor poprej proti drugim. Ko bi bil izdal pesmi on sam, izvestno bi bilo izostalo nekoliko tega, kar nam v tej zbirki ne ugaja. Seveda, urednik si je mislil: »Nate ga, kakoršen je bil, ne, kakoršen je morebiti naposled hotel biti!«

Gospod urednik je dodal vsakemu zvezku tolmača, v katerem pojasnjuje svoje urejevanje, početke in posameznosti nekaterih pesmij. V obče smo našli v urejevanju veliko natančnost in skrbnost, da se na delu poznajo njega leta. Da se pa z načelom zbiranja ne vjemamo, povedali smo dovolj. Neko pravilo pravi: Bonum ex integra causa, malum e quovis defectu. Nekaterim se zdé celó madeži vélikih mož lepi, nam ne: marveč, čim bolj koga ljubimo, tem bolj obžalujemo njega napake.

Še nekaj! Jako vneti kupci takih knjig so dijaki, tem bolj, ker se jim priporočajo v šoli; deloma so dijaki skoro primorani kupovati nekatere pesnike, ker morajo v šoli iz njih deklamovati. Prav v ta namen so Levstikove poezije nesrečno urejene; po svoji vesti jih ne more in ne sme noben vzgojevalec priporočati ali v roke dajati mladini, niti 1. zvezka, niti drugega

(zaradi cinične »Ježe na Parnás«). Za mladino treba čim najprej skrbno »izbranih« Levstikovih pesmij. »Zbrani spisi Levstikovi« so najprej za slovenske slovstvenike, pesnike in pisatelje: njim bodo v korist, za svarilo in nauk.

Dr. Fr. L.

»**Pomladni glasi**« posvečeni slovenski mladini. II. Uredil Anton Medved. V Ljubljani, 1892. Založil Cirilski. Tisek »Katoliške Tiskarne«. 12°. Str. 100. Cena mehko vez. zv. 20 kr., trdo vez. 30 kr. — Lanski »Pomladni glasi« so ugodno zazveneli Slovincem, in to je vzbujalo mladim izdajateljem in pisateljem, ki so vsi ljubljanski bogoslovci, veselje in srčnost, da so izdali tudi II. zvezek. Bodisi v vsebini, bodisi v obliki nahajamo ono treznost in skromnost, ki se spodobi izdajateljem, ki pa to delce ob jednom diči in priporoča, in je najboljši porok za napredovanje. Pesmi, povestice, dva dramatična prizora — vse je dokaj živahno, mično, za mladino hkrati poučno. Poleg malenkostij, na katere opozarjamo, n. pr. da je telovnik bolj primeren »prsim« nego »psom« (str. 40.), da je bolje: »ni mu nič pomagal«, nego »ničesar pomagal«, svetujemo tudi, naj pišejo pisatelji III. zvezka rajši *u* v lokalu za mehkiimi soglasniki, nego *i*, da ne bode medvedu treba nesti ovce v »gobcu«, a kapljam kapati po »lici« (str. 41). A to le mimogredé! Sploh pa sodimo, da so »Pomladni glasi« res veselo pomladno znamenje v našem malem slovstvu, in da pride kakor vrlemu uredniku-pesniku, tako tudi spretnim pisateljem-sodelovalcem za pomladjo tudi jasno poletje in bogata jesen v slovstvenem delovanju.

Dr. Fr. L.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1891.

»**Poviest srednjega veka.**« Po najboljim piscima izradio Franjo Valla. Prvi dio. Od selitbe narodá do Karlovića u Franačkoj (375—687). Sa kartom toga razdoblja. Stranij XIX. + 337. Zagreb 1891. Knjižarska cena 2 gld. 50 kr. — V redu Matičinih zgodovinskih knjig prišel je na vrsto tudi razvpiti srednji vek. O malokaterem predmetu so misli tako različne, nazori tako nasprotni, kakor o zgodovini srednjega veka. Površnemu in neveščemu učencu, ali slobodno rečemo, tudi pristranskemu učitelju se zdi srednji vek kakor pusto polje, kjer srečavaš same čarovnice, nevedneže in divjake, ali kakor mračen labirint, kateremu ne moreš priti nikdar do kraja. Kdor pa stopi v ta čudni svet brez predsodkov, s prižgano lučjo, ki se zove »ljubezen do resnice«, vidi srednji vek v drugačnih bojah. — Na razvalinah velikanskega in mogočnega rimskega cesarstva vidi mlade in krepke narode, ki se, kakor otroci, gledajo v skrivnostno in nadejno bodočnost; v čudnem in strahovitem vrenju, kakoršnega še svet ni videl, srečava velike duhove in zlate značaje, iz katerih odseva navdušenost za vzvišene vzore in največje svetinje človeštva. Poleg tega še domišljavega bralca mika ono čarobno življenje starih vitezov. Kajpada ima tudi srednji vek

razne madeže na sebi, ali ne smemo pozabiti, da je tudi ta zgodovina — zgodovina slabega človeštva.

Srednji vek je dōba mladostnih let evropskih narodov. Kakor se pri posameznem človeku v mladosti polaga temelj njegovemu bodočemu mišljenju in delovanju ter se mu določuje osoda večinoma za celo življenje, tako je tudi pri narodih: zato ima srednji vek velik pomen za evropske narode. — Zatorej smo radovedno odprli I. zvezek srednjega veka, ki nam opisuje velike izpremembe v Evropi od preseljevanja narodov do konca 7. veka. — Poglejmo pa najprej vire, iz katerih je pisatelj zajemal. Kakor pri prejšnjih zvezkih, tako je bil tudi pri tem za podlago Francoz Duruy, ni se pa pisatelj jedino nanj opiral, ampak je mnogo rabil tudi Weissa in Angleža Gibbona, za slovansko zgodovino pa Šembera in Osokina — vse same imenitne zgodovinarje. Za domačo zgodovino hrvaško je imel pri roki izvrstno Smičiklasovo »Poviest hrvatsko« in Maretičeve »Slavene u davnini«.

Razdelitev srednjega veka je posnel po Duruyu, zatorej ga začenja s preseljevanjem narodov in končuje prvo dōbo s propadjo merovejske dinastije, a pri drugih zgodovinarjih sega prva dōba do Karola Vel. Začetek srednjega veka stavljajo nekateri v l. 476., ko je propadlo zahodno rimsko cesarstvo, Weiss začenja srednji vek z rojstvom Kristusovim, zopet drugi s Konstantinom Vel. Ni dvombe, da je bolje začenjati srednji vek s preseljevanjem narodov, kakor z l. 476., ker prvič je rimsko cesarstvo prav za prav propadlo še-le l. 480., in drugič zaostaja ta dogodek sam po sebi daleč za drugimi, mnogo imenitnejšimi, kateri so ga povzročili, kakor prav pravi Weiss: . . . »In potem se zvrne (zahodno cesarstvo) tiho v grob in je brez pomena poleg drugih pretresujočih dogodkov tega stoletja.«

Srednji vek je zgodovina novih evropskih narodov. Le-ti se javljajo sicer že tudi pred l. 375., da, že pred Kristusovim rojstvom (Cimbri in Tevtoni), toda njihovi napadi nimajo velikega pomena za bodočnost Evrope. Še-le v 4. stoletju po Kristusu se začenja hudo vrenje za mejami rimskega cesarstva, ki je odločilo osodo cesarstva in cele Evrope. Prestopivši meje rimskega cesarstva, prišli so barbari v dotiko z rimsko prosveto, krščanska cerkev jih je sprejela v svoje naročje, in z njenim vplivom so nastali novi narodi, nove države, nove uredbe, novo življenje. Primerno je torej, da se stavi preseljevanje narodov kot začetek srednjega veka.

Tvarino prvega zvezka je pisatelj razdelil v tri knjige. V prvi knjigi opisuje propadajoči zivelj rimski na zahodu in grški na vshodu, ki kaže vsaj še nekaj življenja; napade divjih germanskih rodov, njih življenje, značaj in ustanavljanje novih barbarskih držav.

Kakor so Germani od severa prihruli in izkopali grob zahodnemu rimskemu cesarstvu, tako se je v 7. veku na jugu v vroči Arabiji pojavila nova sila, ki si je prisvojila južne zemlje

nekdanjega cesarstva in žugala Bizancu — novemu Rimu — in Evropi. V drugi knjigi nam torej pripoveduje pisatelj razširjanje islama, ustanovitev raznih kalifatov, arabsko prosveto in propadanje arabske moči v Aziji in v Španiji. — Ko so se v Evropi nekoliko umirili germanski in drugi rodovi, nekateri pa izginili, prišli so tudi naši pradedje Slovani v svojo novo domovino ter se po malem prerajali pod solncem krščanstva. O njih življenju, značaju, prosveti, veri in preseljevanju govori pisatelj v tretji knjigi. To je jedro prvega dela srednjega veka.

Res so bili to žalostni časi: kri se je prelivala, cvetoča mesta so izginjala, krasna polja so bila poteptana, prebivalstvo deloma pomorjeno, deloma razgnano. Strahotno se je podiralo velikansko poslopje rimskega cesarstva pod udarci raznih divjih narodov, nič se ni moglo upreti surovi sili. Le jedna moč je ostala neoslabljena, — cerkev krščanska, da je postala mati in vzgojiteljica novih, krepkih narodov. — Kratko sicer ali jasno razlaga pisatelj v uvodu in pri posameznih vladarjih važno nalogo in blagodejni vpliv cerkve in njenih poglavarjev, rimskih papežev, na mlade barbare. »Orkva je bila mati vjere, nu i misli i znanosti i umjetnosti« . . . »U istinu u ovo doba, kad je samo sila vladala, bio je papa jedini čuvar (varih) moralnih zakona«. (Str. XII.)

Pisatelj obdeluje svoj predmet, ki je sam po sebi precj zamotan (n. pr. preseljevanje narodov), zanimljivo in primerno širjemu čitateljstvu. Glavno pozornost je obračal na dogodke, ki so se javljali v državnem in društvenem življenju po preseljevanju narodov, prosvetnih pojavov se pa dotika le mimogredē. Res, da je takrat največ veljala junaška desnica, vendar so se tudi na prosvetnem polju odlikovali mnogi možje, s katerimi bi se lahko ponašala vsaka dōba. Spomnimo se le Ambrozija, Avgušтина, sv. Hjeronima, papeža Gregorija I., Ivana Zlatoustega, modroslovca Boetija, letopiscev in zgodovinarjev Orozija, Cassiodora, Gregorija iz Toursa, Bede Častiljivega i. dr. Ravno v tej dōbi bi bilo dobro natančneje pogledati v duševno življenje ter v jasnejših slikah pokazati nasprotje med velikimi pojavi duševnega življenja in surovo silo. Žal, da pisatelj le kratko govori o kulturi te dōbe; lahko bi bil v posebnem poglavju natančneje razkazal ta predmet. Ko bi bil to storil, morebiti bi se bil blažje izrazil, primerjajoč arabsko prosveto s sodobno evropsko: »U isto vrieme. kad su Evropu pritiskale guste tmine barbarstva, kroz koje su jedva prodirali i to samo gdje i gdje slabi traci (žarki) još slabijega svjetla, u to isto doba sjalo je sa svim svojim sjajem sunce književnosti, filozofije, znanosti, umjetnosti i obrta u svim glavnim gradovima izlama.« (Str. 235.) Tudi o prehodu umetnosti iz paganstva na krščansko polje bi nam bil mogel kaj povedati, zlasti o stvarstvu.

Kajpada bilo bi potem delo nekoliko večje, ali mogli bi se drugi deli nekoliko skrajšati, ker n. pr. stari Slovani zavzemajo skoro tretjino knjige. Nikakor ne oporekamo važnosti tega

predmeta, katerega se tuji pisatelji radi ogibljejo, ali ga pa napačno razlagajo, toda udje »Matice Hrvatske« imajo že druge dobre knjige o tem predmetu n. pr. Smičiklasovo »Poviest hrvatsko« — kar velja za stare Hrvate, tiče se tudi drugih slovanskih plemen; za preseljevanje Slovanov je posebno izvrstno Maretičevo delo »Slaveni u davnini«, tudi 1. zvezek Brozovih »Crtica iz hrv. književnosti« govori o kulturi starih Slovanov. V svetovni zgodovini mora biti neko razmerje med posameznimi deli, ne pa da bi se nekateri obširno obdelovali, drugi — jednako važni — prepovršno.

Delu je pridejan tudi zemljevid, lepo izdelan, ali pretesen. Preseljevanja narodov ne moreš prav razumeti, če nimaš pri roki dobrega zemljevida, pridejana karta pa ne bode mnogo pomagala, zlasti ne za Slovane. Kar je zbito na jedno karto, imelo bi biti na dveh, t. j. posebej za arabske zemlje.

Želimo, da bi se v jednaki smeri nadaljevalo izdavanje srednjega veka, ali naj se nikakor ne zanemarja kulturna zgodovina. Ni treba, da bi se pretiravalo in povelečevalo, ali naloga zgodovine in nepristranost zahtevata, da se oziramo na vse važnejše pojave vsakega naroda in vsake dōbe.

F.

»**Slike iz svjetske književnosti.**« Svesak prvi. Pjesnički prvaci u prvoy polovini XIX. vieka. 8°. Str. 232. Cena 1 glid. 20 kr. — Če povem, da me je izmed vseh letošnjih knjig »Hrvatske Matice« najbolj zanimala ta, da me je gnala radovednost, češ, kako je neki naslikal naš pisatelj te može, katerih imena sem našel v kazalu, tedaj sem pač dovolj opravičil svojo oceno. Predmet tem slikam je res zanimiv, pa tudi važen.

A nečem zamolčati, da mi je bilo nekako čudno v srcu, ko najdem vspered množ, kakoršni so Byron, Leopardi, Heine... in da sem se vprašal: Kdo vé, kam je namerjena ta močna baterija? V predgovoru ne dobimo jasnega odgovora, vendar razvidimo iz njega to, da hoče ta knjiga pokazati hrvaškemu narodu »novega duha«, ki veje v književnosti 19. veka, in ne samo to, ampak tudi pridobiti čitatelje za tega duha. »Ove će 'Slike' najbolje izvršiti svoju zadaću, ako poimence hrvatsku mladež ponukaju na to, da s ljubavlju stane izučavati pjesnička djela znamenitih duhova svjetske književnosti.« Mladež hrvaška naj se torej pridobi za to, da se bode z ljubeznijo učila teh del (Byron-ovih, Heinejevih), torej, da bode tudi z ljubeznijo srkala tega duha va-se ter se ž njim napojila.

In kakšnega duha? Vsekako znamenitega, močnega, vzornega, zakaj opisovani pisatelji ali pesniki so »kao sedam zviezda sjali na obzorju javnoga života evropskoga. U njihovu se životu i radu, kao sunce u kaplji vode, ogledaju najvažniji dogodjaji ovoga doba, koje je pripravilo Evropi krvavi sukob godine 1848.« Čitatelj naj dobro pomni, kako se nam označuje duh teh pisateljev.

Podajajo se nam tukaj opisi življenja in delovanja sedem pesnikov: Byrona, Mickiewicza,

Puškina, Kollára, Leopardija, Heineja in Hugo-a. Prvih šest je opisal Milivoj Šrepel, poslednjega pa Adamović. Pisatelja se opirata na razne vire, ki so imenovani v predgovoru, slikata življenje teh množ, razkazujeja njih dela, predočujeja nam njih duha, in kažeta, kako je deloval ta duh na občinstvo. Pesniki se nam kažejo sredi društvenega življenja in gibanja, sredi duševnega razvoja posamnih narodov. Zato so te slike res navdihnjene z življenjem in so iz večine dobro zadete. Pisane so te črtice — »essay«-e jih imenuje uvod — prav živahno, ne pa povsod čisto umevno in jedrnato. Čitatelj čita z zanimanjem, in list za listom se obrne, ne da bi se naveličal čitanja.

Dala bi se najti morebiti še kaka prednost tega dela, katero bi lahko pohvalili, kakor lepi jezik, okusna zunanja oblika: a treba, da se ozremo natančneje na njegovo podlago, na korenine in na duha, ki ga oznanja knjiga.

Ko bi bil glavni pisatelj te knjige popolnoma objektivni zgodovinar, ko bi bil pri svojih junakih in v njih spisih označil natanko, kaj je dobro, kaj slabo, kaj je vredno, da se čita, in kaj ni; ko bi stavil hrvaški mladeži pred oči prave vrline, priporočil ji onega duha, ki blaži, vnema za junaška in krepostna dela, a vestno pokazal tudi zmote: potem bi nam bila taka knjiga jako ljuba, bila bi mladeži kažipot na obširnem in nevarnem polju novejšje tuje književnosti. Toda prav ta stran, prav ta naloga, da naj se loči dobro od slabega, prave vrline od navideznih, kreposti od pregreh — prav ta je slabo zvršena v tem delu. Takoj v prvem pesniku, Byronu, vidi se to prav jasno. V njegovem življenjepisu navajajo se precej obširno razne epizode iz njegovega življenja. Omenja se pač o njegovi prvi mladosti, da mu je puščala mati mnogo slobode in da ga je v obče vzrejala slabo. Toda za njegovo življenje na Laškem — ali ima pisatelj dovolj poguma in nepristranosti, da bi to življenje prav označil? Ako vidimo pregreške zoper nravnost in preveč prosto življenje pri nizkem ljudstvu, hitro pravimo, da se valjajo ljudje v blatu propalosti. Ako pa živi pesnik do skrajne meje razkošno, ako ruši najlepšo in najmanj dotakljivo zvezo zakonsko, ako uživa vse mesene naslade, kar si jih more pridobiti denar, tedaj se to opisuje kot neko junaštvo, sloboda, sreča, in one osebe se slavé, ki so bile prijetne očem angleškega lorda. Nečemo govoriti o Byronovem zakonu, v katerem še vedno marsikaj smrdi, dasi ga njegovi častilci jako pridno opirajo in opravičujejo, nečemo poudarjati, da so o njegovem življenju jako neugodno sodili njegovi rojaki, le to vprašamo: Ali ni potrebno, da je pri junaku tako dvomljivega značaja pisatelj jako previden? In njegova dela! Drznil bi se vprašati prav zaupno ga. pisatelja: Ali misli prav resnobno, da se bode hrvaška mladež z Byronovimi deli obogatila po duhu in navzela onih vrtilin, ki so narodu potrebne v boju za obstanek, za pravi napredek? Da, da! Naj le gre ta mladež po Byronovih potih, naj oslabi svoje telesne moči v raznem uživanju, naj ostrupi svojega duha z nekrščanskim mišljenjem, naj